

УДК 631.452(477.87):631.61

НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ГОСПОДАРСТВ НА ОСУШЕНИХ ЗЕМЛЯХ

*студ. III курсу Луцьо В., студ. IV курсу Русин В., студ. I курсу магістратури
Курта В., науковий керівник доцент, к.н. з д.у. Пересоляк В.Ю.*

У статті описано методологію запровадження внутрішньогосподарського землеустрою в контексті освоєння осушувально-зволожувальних систем для сталого розвитку сільського господарства, раціонального та максимально ефективного використання території.

Ключові слова: осушувальні системи, внутрішньогосподарський землеустрій, організація території

Постановка проблеми

Ведення сільського господарства в сучасних умовах передбачає врахування низки факторів, що стосуються природних та набутих властивостей ґрунтів, що безпосередньо впливають на якість та кількість вирощуваної продукції. На території Закарпаття у зв'язку з проблемою малоземелля в регіоні, актуальним є питання організації території на осушених землях, з наявною меліоративною системою на них.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання щодо використання та управління меліорованими землями, врахування їх особливостей при проведенні внутрішньогосподарського землеустрою, все частіше піднімається в українському науковому просторі, зокрема в публікації [1] автори досліджують фактори, що ускладнюють прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері управління меліорованими територіями.

Враховуючи, що на більшій території України за радянських часів проводилося осушення територій, доцільно дослідити методологію впровадження, стандарти та норми, які застосовувались раніше - для прийняття сучасних рішень щодо організації території на осушених землях [2-5].

У статті [6] проаналізовано історичний вплив меліорації на ґрунти і як наслідок зростання економічної доцільності проведення сільськогосподарських робіт на меліорованих землях.

Мета статті

Метою проведених досліджень є аналіз особливостей організації території господарств з осушеними землями.

Вступ

Будівництво осушувальних систем проводиться з метою запобігання та/або зменшення надмірного зволоження та оптимізації водного режиму ґрунтів. Запровадження осушувально-зволожувальних систем та включення їх до організації територій колгоспів і радгоспів сприяло розвитку сільського господарства та збільшенню вирощування обсягів продукції. Протягом останніх десятиліть роботи щодо відновлення, реконструкції, реорганізації або будівництва нових осушувально-зволожувальних систем як і організація

території сільськогосподарських підприємств не проводяться на загальнодержавному рівні. Проте відзначимо, що період використання меліоративних систем за умов їх правильного проектування і експлуатації може бути необмеженим, а для підтримки їх сталого функціонування необхідно проводити очисні роботи на водовідвідних каналах кожні 5-10 років, в залежності від технічних характеристик. У зв'язку з вищесказаним, ймовірність запровадження внутрігосподарського землеустрою на осушених землях для збільшення врожайності є стовідсотковою.

Виклад основного матеріалу

Після процесу роздержавлення земель сільськогосподарського призначення структура, яка керувала працездатністю меліоративних систем припинила роботи по відновленню та технічному нагляду за осушувально-зволожувальними системами.

Важливо розглянути з яких складових складаються сучасні інженерні осушувальні системи :

- водоприймач (ріка, озеро), в який відводять зайву воду, зібрану осушувальною системою;
- провідна система каналів, яка слугує для своєчасного відводу в водоприймач надлишкової води, зібраної осушувальною системою;
- регулююча система каналів і дрен, призначених для збору надлишкових поверхневих і ґрунтових вод і відводу їх в провідну систему;
- відокремлююча система каналів і захисних валів, призначених для захисту меліорованої території від надходження на неї з водозбору талих, дощових і ґрунтових вод;
- гідротехнічні спорудження (перепади, швидкотоки, шлюзи, поглинаючі й оглядові колодязі тощо);
- експлуатаційні спорудження (гідрометричні пости, створи тощо);
- дороги, мости, трубчасті переїзди.

Запровадження такої системи безпосередньо обґрунтовувалось водно-фізичними властивостями ґрунтів, які зазвичай були попередньо визначеними за допомогою ґрунтових обстежень. До прикладу наведемо основні властивості ґрунтів, які підлягають осушенню (табл.1).

Таблиця 1. Основні водно-фізичні властивості осушуваних ґрунтів

Ґрунт	Об'ємна маса, г/см ³	Пористість, %	Критична польова вологість, % від об'єму	Висота каплярного підйому, см	Коефіцієнт фільтрування, м/добу	Водовіддача метрового шару, %
Торф поверхневий	0,08-0,13	0-95	5-70	0-70	0,0n-0,n	2-10
Торф низинний	0,20-0,30	0-90	5-60	60-90	0,0n-n	8-14
Пісок	1,6-1,7	5-40	2-18	10-20	0,0n-n	10-20
мілкозернистий	1,4-1,6	0-45	5-20	40-60	0,0n	6-15
Супіски	1,4-1,5	5-50	5-30	100-150	0,00n-0,n	1-6
Суглинки	1,5-1,8	5-45	0-35	200-300	0,00n-0,0n	0,007-0,05

Глина						
-------	--	--	--	--	--	--

До складу регулюючої системи входять відкриті осушувачі або закриті дрени, призначення котрих полягає в регулюванні і підтримці на осушуваній території необхідного водного режиму. Крім того, регулююча система призначена для покращення аерації і теплового режиму ґрунту.

Відокремлююча система складається із нагірних і низовинних каналів. Нагірні канали служать для перехоплення поверхневих вод, які поступають на осушувану територію з прилеглого водозбору. Нагірні канали влаштовують вздовж верхньої границі ділянки, яка осушується. Для відокремлення осушуваної території від надходження в неї ґрунтових вод будують низовинні канали, а для запобігання затоплення паводковими водами рік – захисні вали або дамби.

Провідна система складається із магістральних каналів першого, другого і наступних порядків та колекторів, в котрі безпосередньо впадають канали регулюючої системи. Траси магістральних каналів всіх порядків розташовують по найбільш пониженим відміткам поверхні землі.

Осушування може здійснюватися системами з подвійною або односторонньою регуляцією. На даний час осушувальні системи будують в основному з подвійною регуляцією, що забезпечує при надлишку вологості в кореневому шарі ґрунту і зволоженні його при нестачі вологи. Осушування й освоєння осушених земель вносить ряд впливових змін в організацію господарств і внутрішньогосподарську організацію їх території.

При будівництві осушувальних систем часто погіршуються умови землекористування, створюються далекоземелля й інші недоліки землекористування. У зв'язку з тим усунення недоліків в землекористуванні господарств проводять після закінчення будівництва осушувальної системи.

Проекти внутрішньогосподарського землеустрою необхідно складати в повній відповідності з проектами будівництва осушувальних систем, а технічне оформлення проектів і перенесення їх в натуру здійснювати після здачі системи в експлуатацію. Ефективність осушених земель залежить від того, як і під які культури їх використовують. Враховуючи, що більшість осушених земель представлені торф'яниками, на цих землях необхідно вводити спеціальні сівозміни, обробку ґрунту, системи удобрення, відповідну регуляцію водного режиму.

У перші два-три роки осушені землі для окультивації необхідно використовувати під посіви різних культур, а за тим – в системі сівозмін. Як правило, на осушених землях вводять окремі сівозміни.

На торф'яних ґрунтах вводять сівозміни з луговим і польовим періодами, протяжність яких визначається задачами по вирощуванні

продукції, ступенем розкладу торф'яних ґрунтів і умовами водного режиму, біологічними особливостями вирощуваних культур тощо. Протяжність польового періоду сівозмін не повинна перевищувати 4-5 років, а в лугопасовищних сівозмінах 2-3 роки, так як більш тривале використання торф'яників під однорічними культурами призводить до розпилення торфу, сильної забрудненості полів і втратам органічних речовин. У сівозміні на заливних торф'яниках нераціонально вводити озимі культури.

На осушених мінеральних землях протяжність лугового періоду повинна бути не більше 2-3 років, а на ґрунтах легкого механічного складу багаторічні трави, як правило, в сівозміні не включають, замість них висівають кормовий люпин.

Враховуючи, що сільськогосподарські культури неоднаково реагують на умови зволоження, поля сівозмін повинні співпадати з осушувальними картами, і в кожному полі необхідно вирощувати одну або кілька культур з однаковими потребами до водного режиму (однаковою нормою осушення).

Організація території сівозмін на осушених землях має ряд особливостей і в першу чергу залежить від способу осушення (закритий дренаж, відкрита система чи комбінований спосіб – співвідношення відкритої і закритої системи).

Ширина, довжина і співвідношення сторін полів на осушених землях повністю залежать від відстані між каналами відкритої осушувальної мережі.

Найбільш оптимальні умови для розміщення полів сівозмін і виконання механізованих робіт створюються при осушенні закритою системою. Кордони полів і окремо оброблених промислових учасків необхідно установлювати диференційовано. На сінокосо- та пасовищеоборотах їх необхідно суміщати з осушувальними каналами, так як на цих землях повинні вирощуватися багаторічні трави, які потребують однакової норми осушення.

В інших сівозмінах, де необхідно вирощувати різні культури, їх краще розташовувати вздовж осушувачів з двох сторін, що дозволить установити однакову норму осушення для всього поля (ділянки). Кордони полів в зв'язку з цим повинні проходити всередині міжканальних ділянок, по можливості посередині їх.

При проектуванні полів сівозмін необхідно спочатку намітити в сівозмінному масиві однорідні за умовами зволоження і ґрунтом ділянки, а потім з них сформувати поля. Щоб запобігти зайвому поділу полів, різниця від середнього розміру поля допускається до 12-15%, а в особливо важких умовах – до 20%.

Дорожню мережу на осушених землях, як правило, прокладають вздовж відкритих каналів і по кордоні полів сівозмін.

Висновки

Запровадження внутрігосподарського землеустрою в межах території, на якій розташована меліоративна система, є невід'ємною складовою прискорення їх окупності та раціонального використання земель. Адже головною метою запровадження осушувально-зволожуючих систем є збільшення врожайності сільськогосподарських культур шляхом внормування

водного режиму ґрунтів. Тому під час розроблення плану внутрігосподарського розвитку виробництва слід враховувати і меліоративні заходи, які були проведені на даних територіях для збільшення доцільності впровадження запроєктованих рішень.

Список використаної літератури

1. Панасюк Ю.А Проблеми управління меліорованими територіями /Ліщинський А.Г. // [Електронне джерело].- Режим доступу:<http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/1773/gka75201121.pdf>
2. Землевпорядне проектування / Т.С. Одарюк, Н.Г. Русіна, Т.І. Басенюк – К.: Аграрна освіта, 2010. – С. 110.
3. Справочник меліоратора/ [В.А. Анисимов, К.В. Губер та інші]; за ред.: Маслов Б.С. – Москва: Россельхозиздат, 1980. – с.
4. Канаш О.П. До проблеми ґрунтових обстежень // Землеустрій і кадастр. – 2005. - №3. – С.56.
5. Г.І. Банник Технічна меліорація ґрунтів. – К.: Вища школа, 1976. – с.
6. Збірник наукових праць студентів географічного факультету // Історичний вплив меліоративних заходів на родючість ґрунтів в Закарпатті / студ. ІV курсу Русин В., студ. І курсу магістратури Курта В., науковий керівник доцент, к.н. з д.у. Пересоляк В.Ю. – Ужгород – 2019. – с. 130.
7. Пересоляк В. Деякі аспекти моніторингу водних ресурсів в контексті використання осушених земель в Закарпатській області / Пересоляк В., Пересоляк Р.// Тези доповідей «GEOFORUM'2019». 24-та Міжнародна науково-технічна конференція, присвячена професійному святу працівників геології, геодезії і картографії України, 10–12 квітня 2019 р., Львів–Брюховичі–Яворів. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – С. 62-65. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zgt.com.ua/wpcontent/uploads/2019/04/%D0%A2%D0%95%D0%97%D0%98.pdf>